

Stimuleringsplan LOB

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Theoretisch kader	4
2.1 De rol van een visie.....	4
2.2 Wat is goed LOB? Integrale aanpak en doorlopende lijn	4
2.3 Vmbo versus havo-vwo	5
2.4 Theorie en praktijkonderzoek gericht op vmbo en mbo.....	6
2.5 Theorie gericht op havo/vwo	8
2.6 Theorie over keuzegedrag van jongeren.....	9
2.7 Tot slot begripsbepaling LOB	10
3. Knelpunten en succesfactoren.....	11
3.1 Knelpunten landelijk niveau.....	11
3.2 Knelpunten schoolniveau	11
3.3 Van knelpunten naar succesfactoren	12
4. Oplossingsrichtingen.....	14
4.1 Toelichting	14
4.2 Voorlichting en communicatie LOB en stimuleringsplan	15
4.3 Ontsluiting kennis LOB en loopbaanleren	15
4.4 Borging kwaliteit LOB en evaluatie & monitoring	16
4.5 Professionalisering	17
4.6 Ketenbenadering	18
5. Van stimuleringsplan naar project.....	20

Bijlage 1

- Geraadpleegde literatuur
- Geraadpleegde websites
- Geraadpleegde instanties en aanwezigen expertbijeenkomst
- Klankbordgroep VO-raad
- Beleidsadviseurs VO-raad

Bijlage 2

- Tijdsperiode

1. Inleiding

In de kwaliteitsagenda van OCW en in de Sectoragenda van de VO-raad zijn talentontwikkeling bij leerlingen en het mogelijk maken dat leerlingen kunnen uitblinken speerpunten. De VO-raad ziet Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) als een belangrijk instrument om leerlingen hun talenten, mogelijkheden en (toekomst-)wensen te laten ontdekken en voor te bereiden op de toekomstige ongewisse arbeidsmarkt. Als het instrument om leerlingen een gefundeerde, succesvolle studiekeuze te laten maken, vermindert LOB tegelijk de uitval van leerlingen. De adviesgroep vmbo meldt dat 10% van de vmbo-ers momenteel niet verder gaat met een vervolgopleiding en ruim 30% van de deelnemers nu de startkwalificatie in het mbo niet haalt¹. In het hoger onderwijs komen de switchers en uitvallers tezamen op 30% in het hoger beroepsonderwijs, en 25% in het wetenschappelijk onderwijs². Door onder andere het ROA is berekend dat dit uitvallen, herstarten, vertragen en switchen van leerlingen/studenten per jaar € 5.7 miljard kost³.

Gemotiveerde leerlingen die weten wat ze willen, doen het beter in het vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt. Investeren in de (studie-)loopbanen van jonge mensen verdient zich uiteindelijk terug. Om dit te bereiken is een sterke kwaliteitsimpuls van LOB nodig. Er is algemene consensus over het gegeven dat LOB onvoldoende tot zijn recht komt op scholen, dat de loopbaan van leerlingen te weinig centraal staat en dat het belang van goede LOB op toekomstige succesvolle (studie) loopbanen van de leerlingen onvoldoende erkend is. Er is ook redelijke consensus over hoe dat komt: LOB heeft een gebrekkig wettelijk kader, er zijn geen kwaliteitseisen, scholen worden niet direct geconfronteerd met de effecten van foute studiekeuzes, LOB wordt gezien als het probleem van de decaan en als iets dat buiten het onderwijs plaatsvindt.

De VO-raad wil daarom een stimuleringsplan dat scholen uitdaagt en stimuleert om LOB integraal en bewust op te pakken. We willen de noodzaak van integraal LOB-beleid verhelderen, het belang van LOB concretiseren, en handvatten bieden om er mee aan de slag te gaan. Veel aandacht zal uitgaan naar professionalisering en het maken van verbinding tussen theorie en praktijk. Dit vraagt bij de scholen om een bewustwordings- en veranderingsproces: docenten, mentoren, decanen en schoolleiding zijn daarbij betrokken. Het stimuleringsplan is de aanzet voor een projectplan met een looptijd van drie jaar.

Een dergelijk veranderingsproces is niet in drie jaar klaar. De verwachting van de VO-raad is dat na drie jaar:

- LOB is afgestemd op de situatie van de school en de eigen sector en de school heeft bewuste keuzes gemaakt over de invulling van de activiteiten;
- er bewustwording op gang is gekomen waardoor alle scholen in meer of mindere mate en met accentverschillen:
 - werken aan visieontwikkeling en integraal LOB-beleid
 - in school gebruik maken van deskundigheidsbevordering over de volle breedte
 - samenwerken met hun omgeving bij de invulling van LOB-activiteiten

¹ Adviesgroep vmbo september 2008. Vensters op de toekomst van het vmbo, eindadvies. Pagina 18

² Onderwijsraad januari 2008. Een succesvolle start in het hoger onderwijs, pagina 13

³ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Arbeidsmarkt naar opleiding en beroep 2003.

Tevens zijn er na drie jaar producten die structureel worden voortgezet:

- Een landelijke LOB-portal
- Landelijk aanbod van cursussen en trainingen
- Een landelijke standaard LOB
- Contacten, netwerken, samenwerkingsverbanden in de keten

Het traject van het stimuleringsplan kent drie fasen:

- 1) Ontwikkeling van stimuleringsplan met een heldere visie over effectief, integraal LOB en voorstellen voor oplossingsrichtingen (gereed eind februari 2009),
- 2) Start van de activiteiten en nadere uitwerking van de verschillende oplossingsrichtingen, in een projectplan voor drie jaar (gereed juni 2009)
- 3) Uitvoering van het projectplan (2009-2012)

Onderhavig plan is de uitwerking van fase 1: het ontwikkelen van het stimuleringsplan. Als fundament van deze fase heeft een uitgebreide verkenning plaatsgevonden van de stand van zaken, onderzoek en literatuur naar LOB, knelpunten bij scholen en andere betrokken instanties, en raadpleging van deskundigen en betrokkenen. Fase 2 en 3 worden gelijktijdig ingezet na afronding van fase 1. Het stimuleringsplan wordt in fase 2 uitgewerkt tot een projectplan met een looptijd van drie jaar en de eerste activiteiten worden in gang gezet. Fase 3 is de projectperiode waarin de ondersteunende activiteiten plaatsvinden.

Deze notitie bestaat dan ook uit twee delen:

- Deel een richt zich op de inhoud van LOB, benoemt de kenmerken, geeft knelpunten aan, etc. Om aan het beleid richting te geven is in dit deel ruimte gemaakt voor een algemene visie op LOB.
- Deel twee bevat de oplossingsrichtingen met concrete voorstellen en maatregelen die de komende twee jaar moeten worden ingezet om LOB de kwaliteitsimpuls te geven die het verdient. De oplossingsrichtingen zijn niet bepalend voor de inhoud van LOB op school; ze functioneren stimulerend, ondersteunend en/of richtinggevend.

2. Theoretisch kader

2.1 De rol van een visie

Doorgaande visieontwikkeling speelt een belangrijke rol bij de versterking van LOB. De VO-raad neemt daar geen positie over in, maar vraagt wel aandacht voor de theorie en wil bijdragen aan de verdere ontwikkeling van een integrale visie op LOB.

We geven een overzicht van de belangrijkste actuele, theoretische beschouwingen over LOB en beschrijven wat er is gepubliceerd over “goed LOB”. Dit omdat we een kwalitatieve toetssteen zoeken voor de voorgestelde stimulerende maatregelen.

2.2 Wat is goed LOB? Integrale aanpak en doorlopende lijn

Integrale aanpak

De ideeënvorming rond loopbaanbegeleiding is afgelopen jaren sterk gewijzigd⁴. Kern van de verandering is dat loopbaanontwikkeling meer als leerproces wordt gezien en minder als keuzeprocess, “van beroepskeuzevoorlichting naar loopbaanoriëntatie en -begeleiding”. Dat betekent ook dat de visie op loopbaanbegeleiding nog steeds in ontwikkeling is.

In het onderstaande schema wordt deze verandering duidelijk weergegeven. LOB vraagt om een integrale aanpak: LOB kan een vliegwiel zijn voor onderwijsontwikkeling, LOB is opgenomen in het programma, is een zaak van iedereen – van management tot en met docenten – en LOB is leerling- / vraaggericht. Als alle docenten betrokkenen zijn, is er in school breed draagvlak nodig.

Van	Naar
Loopbaancompetenties geen expliciete leerdoelen	Loopbaancompetenties zijn leerdoelen, opgenomen in het curriculum
Loopbaanactiviteiten bij uitval en door de tweede lijn	Loopbaanleerlijn in eerste lijn met team van docenten en mentoren / leertrajectbegeleiders
Loopbaanoriëntatie los van onderwijs	Een structurele loopbaanleerlijn, geïntegreerd in het curriculum
Vrijblijvende loopbaanactiviteiten	Onderwijs in dienst van loopbaanontwikkeling
Vaststaand programma	Invloed van de deelnemer op basis van loopbaanvraag / Maatwerk op basis van de loopbaanvraag

Bron: Rob Stufkens, Het ABC van de loopbaan. CINOP april 2008

Doorlopende LOB-lijn

Belangrijk is dat LOB wordt beschouwd als een proces dat doorgaat tot in het vervolgonderwijs. LOB is afhankelijk van een gedeelde en gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen scholen, het vervolgonderwijs, ouders en het bedrijfsleven. LOB-activiteiten zijn nog te vaak aanbodgericht vanuit het hoger onderwijs. Het stimuleringsplan wil daarom bijdragen aan een meer gezamenlijke invulling van

⁴ Rob Stufkens, april 2008 CINOP. Het ABC van de loopbaan. Ambitieuze Bouwen aan Competenties, pagina 18

vraaggerichte LOB-trajecten waarbij scholen en hoger onderwijs samen invulling geven aan LOB-/aansluitingsactiviteiten.

Leerlingen moeten keuzes kunnen maken gebaseerd op eerdere ervaringen en reflectie hierop. Daarbij is het stimuleren van regionale samenwerking van belang en is er behoefte aan scenario's en good practices. Ook de NVS/NVL heeft zich meermalen uitgesproken voor een visie op LOB die uitgaat van een doorlopende weg in het vervolgonderwijs.

Belangrijk is dat ook het vervolgonderwijs de visie op loopbaanleren omarmt. Samenwerking tussen de onderwijssectoren is dan onontbeerlijk. Er zijn reeds tal van netwerken en samenwerkingsverbanden over de grenzen van een sector heen (vmbo-mbo, havo-hbo, vwo-wo). Het gaat er dus niet om te stimuleren dat deze samenwerking er komt, maar om te stimuleren dat deze samenwerking als vliegwiel dient voor verdere ontwikkeling van de kwaliteit van LOB.

2.3 Vmbo versus havo-vwo

Vanuit overheid en onderwijssectoren zijn uitval, switchen en studievertraging de achterliggende motieven om de kwaliteit van LOB te verstevigen. Bij het vmbo-mbo ligt wat dit betreft de nadruk op het vroegtijdig schoolverlaten zonder diploma⁵, bij havo/vwo op het maken van foute studiekeuzes, die leiden tot ongemotiveerd studeergedrag, uitval en switchen van opleiding.

Theorievorming (en beleidsadvies⁶) over goede loopbaanontwikkeling richt zich tot nu met name op het vmbo en mbo. Terminologie en jargon zijn dan ook sterk op deze sectoren gericht, zij zijn beroepsgericht. In het vmbo dient LOB niet alleen gericht te zijn op beroepen en beroepsbeelden. Dat wordt door de adviesgroep vmbo benadrukt doordat haar stelling dat het vmbo geen eindonderwijs is, maar voorbereidt op het vervolgonderwijs (mbo)⁷. Transformatie naar havo/vwo heeft nog weinig plaatsgevonden, als het gaat om de vorming van een visie op en theorie over de loopbaanontwikkeling. De ontwikkeling in het vmbo van beroepskeuzevoorlichting naar loopbaanontwikkeling is zogezegd sterker dan die van studiekeuzevoorlichting naar (studie-)loopbaanontwikkeling in havo/vwo.

Ook in de praktische omgang met LOB staat de beroepsgerichtheid van het vmbo tegenover de focus op vervolgoopleidingen van havo/vwo. Omdat de praktijk dichter tegen het vmbo aanleunt en er praktijkdocenten en -lessen zijn, is het niet verwonderlijk dat het vmbo meer aandacht kan besteden aan LOB en met de beroepspraktijk kan samenwerken. Vele projecten en praktijkvoorbeelden zijn hiervan beschikbaar⁸. Het vmbo heeft dus de uitdaging om LOB ook te richten op de keuze van een vervolgoopleiding.

Tussen Havo/vwo en hbo/wo is de samenwerking minder natuurlijk dan bij vmbo/mbo-arbeidsmarkt. Daarom werken hbo en wo instellingen al dik tien jaar met havo/vwo in georganiseerd verband samen. Zo werkt elke universiteit samen met een groep 'netwerkscholen', wat ook geldt voor een groot aantal hogescholen. Tevens zijn er regionale platforms waarin hbo/wo en vo samenwerken.

⁵ SCP "Gestruikeld voor de start". De school verlaten zonder startkwalificatie. Den Haag 2008.

⁶ Oa. Commissie Boekhoud 2001. Doorstroomagenda beroepsonderwijs. Advies commissie Boekhoud, maart 2001.

⁷ Adviesgroep vmbo september 2008. Vensters op de toekomst van het vmbo. Eindadvies, pagina 18

⁸ Onder andere: E. van der Boom, R van der Aa, G. de Bruin, december 2008.. Goed voorbeeld doet goed volgen. Onderzoek naar goede praktijkvoorbeelden van LOB. Ecorys Nederland bv i.o.v. het Ministerie van OCW, directie VSV. (We noemen hier één overzicht van LOB-praktijken in het vmbo omdat dit onderzoek expliciet door OCW is uitgezet in het kader van de stimulering van LOB).

Vanuit deze samenwerkingsverbanden zijn vele aansluitingsactiviteiten opgezet⁹. Door voortschrijdend inzicht op wat goede LOB is, hebben deze activiteiten de afgelopen jaren een ontwikkeling doorgemaakt van 'voorlichtingsgericht' naar inhoudelijk, verdiepend en gericht op échte ervaring. Wel plaatst het hoger onderwijs daarbij de aantekening dat de activiteiten sterk aanbodgericht zijn, omdat het initiatief nog vaak bij het hoger onderwijs ligt. Nieuwe ontwikkelingen komen eenzijdig van de kant van het hoger onderwijs en investeren in de tijd van de docent op school is vaak een lastig punt.

Vmbo	Havo/Vwo
Tkmst arbeid en competenties	Tkmst arbeid en competenties
Loopbaanleren urgenter bij motivatieproblemen	Docenten weten urgentie motivatie te beteugelen. Men gaat over tot het studieboek.
Kwalificatiedossiers/ SHL	Relatieve competentiechaos
Dichter bij de praktijk: visueel	Dichter bij cognitie: abstract
Teamgerichte aanpak	Meer individueel
Leerlinggericht	Leerstofgericht
Meer relaties met bedrijven	Weinig relaties met bedrijven
Beroepsgericht	Vervolgopleidingsgericht
VSV	Foute studiekeuze: potje/dekseltje denken

Uit presentatie "LOB, tussen theorie en praktijk" van Salomons/vanRossum gepresenteerd tijdens de expertbijeenkomst LOB van de VO-raad op 12-02-2009 en 19-02-2009

2.4 Theorie en praktijkonderzoek gericht op vmbo en mbo

Theorie

Voorname vertegenwoordigers in deze richting zijn Kuijpers en Meijers. Zij spreken vooral over loopbaanleren en leerloopbanen. Kuijpers en Meijers verstaan onder loopbaanleren het leerproces waarin studenten gaandeweg zelfsturend worden wat betreft hun (studie-) loopbaan.¹⁰ Belangrijk is dat leerlingen loopbaancompetenties ontwikkelen.

Zij onderscheiden vijf loopbaancompetenties:

- Kwaliteitenreflectie: wat kan ik? (ontdekken van kwaliteiten en unieke talenten)
- Motievenreflectie: wat wil ik en waarom wil ik dat? (wensen en waarden ontdekken die van belang zijn binnen leren en werken)
- Werkexploratie: waar kan ik dat doen? (mogelijkheden onderzoeken)
- Loopbaansturing: hoe doe ik dat? (plannen en beïnvloeden van het leer- en werkproces)
- Netwerken: wie kan mij daarbij helpen? (contacten aangaan die je kunnen helpen)

Meijers en Kuijpers gaan er vanuit dat voor de ontwikkeling van loopbaancompetenties een leeromgeving noodzakelijk is die voldoet aan drie kenmerken:

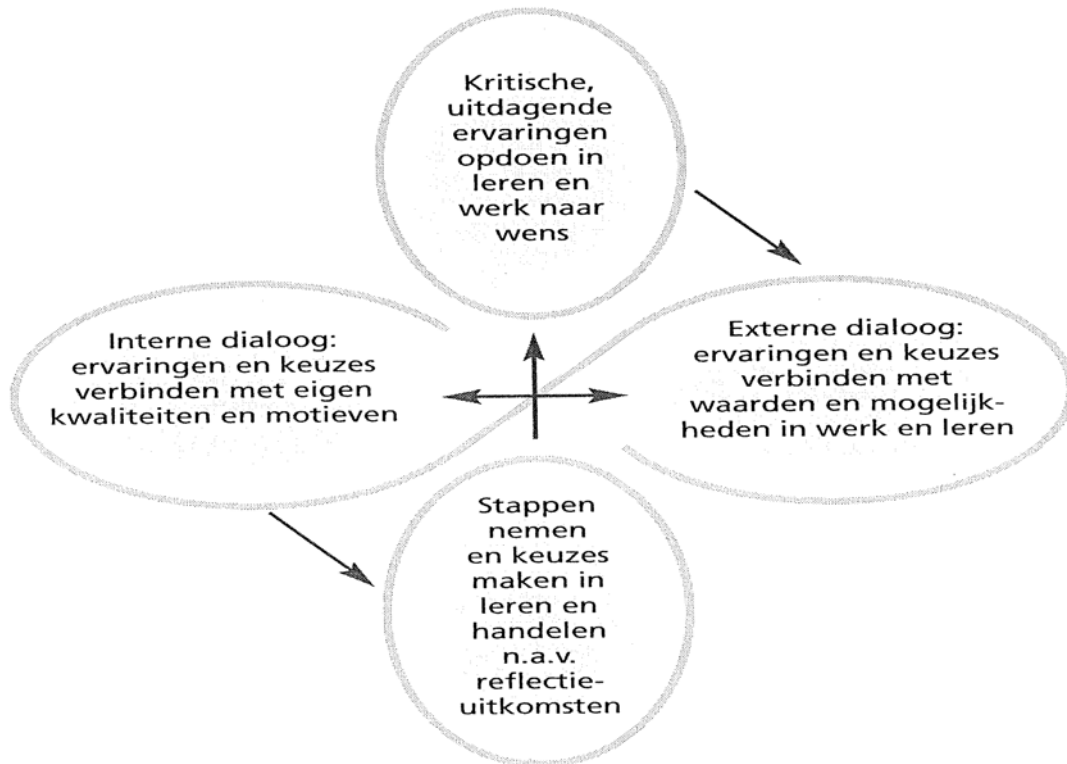
- het onderwijs is praktijkgericht (zoveel mogelijk levensechte problemen centraal);
- het is vraaggericht (studenten moeten reële keuzemogelijkheden hebben);

⁹ VSNU, overzicht aansluitingsprogramma's vwo-wo 2008-2009. Gepubliceerd op www.vsnu.nl

¹⁰ O.a. in: dr. M. Kuijpers & dr. F. Meijers (2008). Loopbaanleren en –begeleiden in het HBO. Onderzoeksrapport. Lectoraat Pedagogiek van de Beroepsvorming De Haagse Hogeschool

- het is dialogisch (studenten moeten de kans krijgen een loopbaangerichte dialoog te voeren over hun ervaringen in het praktijkgerichte onderwijs).

We vatten het proces van loopbaanleren samen in onderstaand schema:

Scholen moeten beseffen dat loopbaanleren weliswaar de verantwoordelijkheid is van de leerling zelf, maar dat de school een belangrijke rol speelt in het aanbieden van mogelijkheden om die verantwoordelijkheid ook aan te kunnen. Loopbaanleren moet in dat kader onderwerp zijn van een geïntegreerde schoolvisie.

Veel discussie gaat over de vraag welke positie LOB in de programmaring inneemt. LOB, opgevat als een proces dat leerlingen gedurende hun schoolloopbaan doorlopen, vraagt erom dat de activiteiten plaatsvinden in samenhang met elkaar.

Een krachtige, loopbaangerichte leeromgeving

Krachtig wil zeggen: een leeromgeving die de leerling stimuleert zich te ontwikkelen en te kwalificeren. Voor de docent biedt deze omgeving voldoende aanknopingspunten om te begeleiden en om aspecten van ervaringsleren te stimuleren. Waar mogelijk vindt het leren plaats in de werkpraktijk, wat de kans op transfer van kennis naar concrete situaties vergroot. Zoals Meijers¹¹ het verwoordt: loopbaancompetenties en arbeidsidentiteit kunnen groeien in een krachtige, loopbaangerichte leeromgeving.

Dialoog/reflectie op praktijkervaring

Uit veel onderzoek komt naar voren dat het opdoen van echte ervaringen met een beroepenveld en opleiding een beter beeld geeft aan leerlingen. Reflectie op praktijkervaring staat tegenover de monoloog van de docent en het geven van feedback. Belangrijk is dat leerlingen over hun ervaringen nadenken en zich leren uitspreken over vragen als wat wil ik,

¹¹ F. Meijers, M. Kuijpers & J. Bakker, Februari 2006. Over leerloopbanen en loopbaanleren. Loopbaancompetenties in het (v)mbo, pagina 10

wat kan ik. Reflectie op het eigen handelen kan de leerling het beste door zelf de praktijk te ervaren. Met de praktijk wordt zowel de arbeidsmarkt als de vervolgopleiding bedoeld.

Zelfmanagement leerling / vraaggericht

Zelfmanagement en een vraaggerichte benadering staat hier tegenover de kennisoverdracht en sturing vanuit de docent / decaan. Leerlingen zijn zelf verantwoordelijk, maar de docent en andere begeleiders op school hebben nog wel een taak, zij het meer als coach die de leerlingen bewust maakt van de eigen verantwoordelijkheden voor het maken van de keuzen.

Praktijkonderzoek

Praktijkonderzoek naar LOB vindt vooral plaats bij vmbo en mbo en minder bij havo/vwo. Het richt zich vooral op de vraag wat succesvolle factoren zijn voor LOB en probeert scholen handvatten te bieden om met LOB aan de slag te gaan. Petit en Tubbing stellen bijvoorbeeld dat de sleutel tot succes rond LOB nog niet is gevonden en dat het daarom belangrijk is om scholen overzicht te geven van datgene dat al wel succesvol is gebleken in de vorm van onderzoeksresultaten gecombineerd met good-practices¹². Zij stellen dat op basis van een 0-meting dat is uitgevoerd in opdracht van Platform Midden Nederland. De nulmeting is bedoeld om de succesfactoren op te sporen en om op de deelnemende scholen de stand van zaken op te maken¹³.

Voor een inventariserend onderzoek van het Platform Arbeidsmarkt en Onderwijs onder vmbo scholen in Amsterdam is heel concreet gevraagd naar de succes- en faalfactoren voor LOB¹⁴ (zie H3). Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek zal in 2009 een pilot met de scholen worden gestart.

2.5 Theorie gericht op havo/vwo

Het lijkt een koud kunstje om deze visie op loopbaanontwikkeling te transformeren naar havo/vwo. Verander beroep in vervolgopleiding, werkexploratie in studie-exploratie en loopbaan in (studie-)loopbaan en het gaat lang goed. De praktijk lijkt echter weerbarstiger. Decanen havo/vwo geven aan dat zij met de theoretische beschouwingen op loopbaanleren niet goed uit de voeten kunnen, vanwege de sterk beroepsgerichte invalshoek. Voor havo/vwo is het moeilijker om echt met leerlingen te werken aan loopbaancompetenties. Hier ligt de uitdaging voor havo/vwo en wellicht ook vmbo-tl in het stimuleringsplan. Decanen havo/vwo pleiten voor een ketengerichte benadering en benoemen daarbij het probleem dat het hooguit over functies kan gaan en minder over concrete beroepen. Wil havo/vwo loopbaanleren als term overnemen binnen LOB dan is er meer onderzoek en theorievorming nodig over wat dat voor deze sector betekent.

In de literatuur is bij havo/vwo de aandacht minder leerlinggericht en minder gericht op loopbaanontwikkeling dan bij het vmbo. Het gaat meer over de vraag wat goede aansluiting is, ook vakinhoudelijk, dan over de vraag wat goede LOB inhoudt. In het vwo speelt bijvoorbeeld de vraag op welke wijze leerlingen kunnen worden voorbereid op de wetenschap (in termen van opleiding maar ook in beroep, 'functie')¹⁵. Ook hier is de

¹² Advies aan de VO-raad nav concept stimuleringsplan. Ref.nr: MT/DK/090223, 23 februari. Van C. van de Graaf & partners BV, opleidingsconcepten.

¹³ Regina Petit & Marga Tubbing, juli 2008. Succesfactoren in loopbaanoriëntatie en –begeleiding op het vmbo en mbo. Nulmeting in opdracht van Platform Midden Nederland. C. van de Graaf & Partners

¹⁴ PAO. Weten wat je wilt. Een onderzoek naar beroepsoriëntatie op Amsterdamse vmbo-scholen. April 2008

¹⁵ Voorbeelden hiervan zijn: WON (wetenschapsoriëntatie Nederland) en "de Vrolijke School"

belangrijkste component dat leerlingen in contact worden gebracht met de praktijk. De vwo'er doet bijvoorbeeld werkelijk mee met onderzoek aan de universiteit en oriënteert zich zodoende op de vraag of de wetenschap (onderzoek doen) wat voor hem/haar is. In dit verband wordt door het voortgezet onderwijs ook aangegeven dat het profielwerkstuk en de maatschappelijke stage deze reflectie bij de leerling kunnen oproepen.

Van Asselt stelt bijvoorbeeld dat ook bij begrippen als "aansluiting, ketenbeheer, doorstroom" de loopbaan van de deelnemer (leerling, student) centraal zou moeten staan¹⁶. In het rapport van het APS¹⁷ wordt de vraag opgeroepen of het niet beter is om de ingeburgerde term 'aansluitingsactiviteiten' te vervangen door doorlopende studieloopbaanbegeleiding. Meer nadruk dus op het begeleiden bij het maken van een studiekeuze. Oomen stelt in dit rapport letterlijk de vraag in hoeverre de inzichten in de onderzoeken waar het vmbo/mbo centraal staat vertaalbaar zijn en betekenis hebben voor havo/vwo en gymnasium.

Grofweg stelt ze dat de theorievorming over loopbaanleren, loopbaancompetenties etc zoals door Meijers e.a. ontwikkeld goed te transformeren is naar havo/vwo.

2.6 Theorie over keuzegedrag van jongeren

Steeds meer aandacht is er in de literatuur voor de vraag of leerlingen wel toe zijn aan het maken van keuzes over de toekomst. O.a. Westenberg stelt dat jongeren keuzes moeten maken op een leeftijd waarop zij nog niet in staat zijn de consequenties te overzien. Reflectie op vragen als "wie ben ik en wat wil ik" is in de leeftijdsperiode 12-18 jaar in ontwikkelingspsychologisch opzicht nog niet voor iedereen mogelijk¹⁸. Investeren in voorlichting, een betere aansluiting en studeerbaarheid van onderwijsprogramma's leveren volgens Westenberg weinig op, omdat er te weinig aandacht is voor het studiekeuzeprocess zoals dat bij jongeren plaatsvindt. Goede, intensieve begeleiding bij het maken van noodzakelijke keuzes is op deze leeftijd voorwaarde. Westenberg pleit voor een flexibel eerste jaar (hoger onderwijs) waarin de student kan ervaren en experimenteren. Dat past het beste bij zijn ontwikkeling¹⁹. Oomen stelt ook de definitieve studiekeuze die jongeren moeten maken ter discussie, en daarmee dat het switchgedrag wordt geïncubated. Een universitaire of hbo-studie is voor deze jongeren een overgangsfase, wat hun 'trial and error' gedrag verklaart. Oomen stelt dat dit besef nog nauwelijks is doorgedrongen in Nederland en dat loslaten van het maken van een definitieve studiekeuze ook prima past bij de gangbare loopbaantheorieën. De vraag is dan of de actuele LOB-praktijk van havo-vwo wel voldoende aansluit bij actuele inzichten over loopbaanprocessen. Dezelfde vraag kan aan het hoger onderwijs worden gesteld²⁰.

¹⁶ R. van Asselt, november 2007 Doorstroom in het onderwijs en de betekenis van een goede aansluiting. Een praktijktheoretische benadering. Kenniskring lectoraat Instroommanagement en aansluiting, pagina 33

¹⁷ A. Oomen, December 2007. Onderwijsuitval en talentontwikkeling met LOB in de havo en vwo. Rapportage APS-dk 4655.720. Tegengaan schooluitval: terugdringen voortijdig schoolverlaten, pagina 9.

¹⁸ Prof.dr. P.M. Westenberg, 8 februari 2008, Diesoratie Universiteit Leiden

¹⁹ Prof.dr. P.M. Westenberg, 28 april 2008 NRC handelsblad. Laat studenten pas na een jaar flexibel studeren definitieve studiekeuze maken.

²⁰ A. Oomen, December 2007. Onderwijsuitval en talentontwikkeling met LOB in de havo en vwo. Rapportage APS-dk 4655.720. Tegengaan schooluitval: terugdringen voortijdig schoolverlaten, pagina 9.

2.7 Tot slot begripsbepaling LOB

Uit de theoretische beschouwing blijkt dat er noch in de theorie, noch in de praktijk, noch tussenbeide eenduidigheid is over de begrippen. We sluiten daarom de theoretische beschouwing af met de omschrijving van LOB en loopbaanleren zoals we die in dit stimuleringsplan hanteren.

LOB staat voor Loopbaanoriëntatie en -Begeleiding. Een veelgebruikte definitie is dat Loopbaanoriëntatie en Begeleiding een geïntegreerd, dynamisch en continu proces is van voorbereiding op een toekomstige vervolgopleiding, arbeidsmarkt, maatschappelijke participatie en verwerving en loopbaancompetenties.²¹ LOB moet zodoende worden opgevat als een proces, evenals loopbaanleren²². Onder loopbaanleren verstaan we een reflectief, proactief en interactief leren in het kader van de loopbaan. Loopbaanleren is volgens Kuijpers in het beroepsonderwijs een leerproces om vanuit de groei naar vakbekwaamheid zicht te krijgen op zichzelf en werk, om passende keuzes te kunnen maken in het dagelijks leren en op overgangsmomenten in de loopbaan.

In dit stimuleringsplan is loopbaanleren één van de kernpunten van LOB en verwijst het naar de didactiek. LOB is de term voor alle activiteiten in het programma van de school waarbij leerlingen bezig zijn met hun (studie-)loopbaan. LOB is leerlinggericht; het gaat over loopbaancompetenties van leerlingen en het moet hen helpen heldere keuzes te maken, waarbij zij hun capaciteiten en eigen interesses kunnen toetsen aan de praktijk.

²¹ RWI oktober 2007. Studie- en beroepskeuzeoriëntatie op het vmbo en het mbo. Impulsen voor het implementeren van een effectieve loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB), pagina 13

²² Dr. M. Kuijpers, Loopbaanontwikkeling: leeromgeving en begeleiding cruciaal, in: handboek Effectief Opleiden 46 / 259 mei 2008 11.7 -10.01, pagina 12

3. Knelpunten en succesfactoren

Hieronder volgt een samenvatting van de in de literatuur gevonden en met experts besproken knelpunten en succesfactoren voor een effectieve LOB. Er is een onderscheid gemaakt tussen schoolniveau en landelijk niveau. Knelpunten op schoolniveau weerspiegelen knelpunten die op landelijk niveau spelen; voor het oplossen van de knelpunten op schoolniveau is het oplossen van de landelijke knelpunten voorwaardelijk. Er is in dit hoofdstuk geen onderscheid gemaakt tussen vmbo en havo/vwo. Er zijn ongetwijfeld accentverschillen in de knelpunten en succesfactoren, het gaat hier om het algemene beeld.

3.1 Knelpunten landelijk niveau

Verbinding kennis/onderzoek met de schoolpraktijk

Door zowel de scholen als onderzoekers op het terrein van loopbaanleren wordt geconstateerd dat onderzoeksgegevens, visies op LOB, etcetera, wel aanwezig zijn, maar deze informatie de schoolpraktijk niet goed weet te bereiken.

Uitwisseling van goede voorbeelden en successen

Uiteraard zijn er in de loop der jaren succesvolle praktijken met LOB ontwikkeld door individuele of samenwerkende scholen. Deze *good practices* worden echter onvoldoende openbaar gemaakt, waardoor andere scholen daarvan weinig kunnen leren. Tevens is er te weinig zicht op de effectiviteit van LOB-activiteiten.

De doorlopende lijn

Contacten met de beroepspraktijk zijn vaak eenmalig en worden weinig gericht aangeboden. Ook vervolgoopleidingen besteden in hun voorlichtings- en aansluitingsactiviteiten veelal weinig aandacht aan de beroepspraktijk. De ketengedachte is te weinig zichtbaar – er wordt gebruik gemaakt van activiteiten van het vervolgonderwijs, maar een gezamenlijke visie en een gezamenlijke regionale aanpak zijn te vaak afwezig.

3.2 Knelpunten schoolniveau

De knelpunten op schoolniveau kunnen als volgt worden samengevat:

Er is te weinig aandacht en goede PR voor LOB, waardoor het nut onvoldoende ervaren wordt en het laag op de agenda staat. Daarnaast leeft LOB niet bij het schoolmanagement omdat het niet wettelijk is verankerd, de effecten van verkeerde keuzes vooral na het voortgezet onderwijs zichtbaar worden en het eenvoudigweg ontbreekt aan kennis over LOB. Het stimuleringsplan wil deze situatie veranderen door kennis over LOB te verspreiden en verbeteren, visieontwikkeling te stimuleren en LOB te professionaliseren²³.

²³ Een voorbeeld is het Platform Arbeidsmarkt en Onderwijs (PAO) in Amsterdam. Op basis van een onderzoek naar LOB op Amsterdamse vmbo scholen adviseert PAO tot intensivering van de contacten tussen de diverse partijen gericht op samenwerking en kennisdeling. Vanaf september 2009 start PAO in samenwerking met de gemeente Amsterdam een pilot met maximaal twaalf scholen waarbij deze scholen ondersteund worden bij het structureel inbedden van LOB in het curriculum. PAO. Weten wat je wilt. Een onderzoek naar beroepsoriëntatie op Amsterdamse vmbo-scholen. April 2008

Meer kennis over LOB

Gebrek aan kennis over loopbaanleren vormt het fundament van de knelpunten: zonder kennis, geen visie, en geen professionele aanpak. Er is uiteraard een sterke relatie met genoemde landelijke knelpunten dat onderzoek en praktijk elkaar te weinig vinden. Het gebrek aan kennis geeft aanzet tot de kern van het stimuleringsplan:

Visieontwikkeling en een schoolbreed beleid op LOB

Het ontbreken van kennis over loopbaanleren leidt ertoe dat maar weinig scholen een visie op en een schoolbreed beleid voor LOB hebben. LOB wordt ervaren als weinig effectief, of men weet niet in welke mate het effectief is. LOB is (daardoor) onvoldoende verankerd in de school. Te vaak is LOB alleen een zaak van de decaan en is de decaan probleemeigenaar.

Professionalisering van LOB

LOB is op scholen veelal gestart zonder al te veel methodische en didactische overwegingen van wat loopbaanleren nu inhoudt. Zo worden docenten soms zonder extra scholing ingezet als mentor. LOB houdt daardoor te vaak in dat leerlingen activiteiten aangeboden krijgen waarvan het nut niet duidelijk is of ter discussie staat.

Een professionele aanpak van LOB betekent ten eerste dat een school zich bezighoudt met visieontwikkeling t.a.v. LOB en loopbaanleren en ten tweede dat de school samenwerkt met loopbaanexperts en gebruik maakt van actuele inzichten over (studie-)loopbaanontwikkeling en keuzeprocessen bij jongeren.

3.3 Van knelpunten naar succesfactoren

Tegenover knelpunten staan uiteraard succesfactoren. De stimuleringsmaatregelen die in het volgende hoofdstuk worden voorgesteld, richten zich op verwezenlijking van de succesfactoren en op het ondersteunen van scholen daarbij. Dit lukt alleen als de school het nut van LOB voor de leerlingen en voor het onderwijs in het algemeen erkent.

De succesfactoren:

1) Maak werk van effectieve LOB en loopbaanleren

De school stimuleert de ontwikkeling van LOB en loopbaanleren en weet de kenmerken van effectieve LOB te integreren. Dit kan de school niet alleen, daarvoor zijn landelijke initiatieven nodig. De ontwikkeling van een visie op LOB, theorievorming en onderzoek worden doorgezet, en de vraag wat effectieve LOB is verdient verdere verdieping.

2) Formuleer een visie en een beleid dat bij de situatie van de school past

Een blauwdruk die elke school past, is niet te geven. De school ontwikkelt daarom een beleid voor LOB en loopbaanleren dat goed past bij de algemene onderwijsvisie en de schoolsoort. Stimuleringsmaatregelen kunnen aan het proces en de deskundigheidsbevordering op dit punt bijdragen.

3) Beschrijf rollen en taken voor management, docenten, mentoren en decanen

Een uitgesproken, heldere taak- en rolverdeling helpt om LOB te maken tot een zaak van de hele school, en niet alleen van de decaan. De docent, bijvoorbeeld, heeft in zijn contact met de leerling op dit onderwerp een andere rol dan de mentor (ook als dat dezelfde persoon is). Ook hier maakt elke school eigen keuzes.

4) Organiseer deskundigheidsbevordering²⁴

Deskundigheidsbevordering op beleidsontwikkeling, loopbaanleren en keuzeprocessen kan ertoe bijdragen dat LOB professioneel wordt opgezet. Voorwaarde is dat deze goed wordt afgestemd op de verschillende rollen en taken van de direct betrokkenen

5) Prioriteer LOB: maak mensen en middelen vrij

De school die succesfactoren 1 tot en met 5 ter hand wil nemen, zal LOB alle aandacht moeten geven. Door er onderwijstijd aan te besteden, *en* door mensen en middelen vrij te maken. LOB zal extra tijd kosten, alleen al vanwege de buitenschoolse activiteiten: het onderhouden van externe contacten (met bedrijfsleven, vervolgonderwijs) is een tijdrovende zaak.

6) Maak als school zichtbaar wat er al aan LOB gebeurt

Waarschijnlijk gebeurt er in de onderwijspraktijk al meer aan LOB dan nu zichtbaar is. De eerste stap om draagvlak te creëren voor integrale LOB is dat scholen zich bewust worden van de activiteiten, opdrachten, enzovoort, die bijdragen aan loopbaanleren.

7) Doe het samen met de omgeving: bedrijven, vervolgonderwijs en ouders

LOB is geen geïsoleerde, binnenschoolse activiteit. Effectieve LOB betreft bedrijfsleven en vervolgonderwijs bij (de ontwikkeling van) LOB-activiteiten. Het gaat om het gezamenlijk ontwikkelen, waarbij ook het bedrijfsleven en het vervolgonderwijs kennis hebben van loopbaanleren. Vergeet bovendien de ouders niet, zij kunnen meedenken en meewerken bij de loopbaanoriëntatie van hun kinderen.

²⁴ O.a. in "LOB in het vo" van Annemarie Oomen en Mannus Goris, oktober 2004, (pagina 19) wordt deskundigheidsbevordering genoemd als een van de belangrijkste behoeften bij de kwaliteitsverbetering van LOB

4. Oplossingsrichtingen

4.1 Toelichting

De oplossingsrichtingen zijn voorstellen. Het zijn de handvatten die de landelijke en schoolbrede succesfactoren mogelijk kunnen maken. Doel van het geheel van maatregelen is versterking van LOB op de scholen door te werken aan een veranderingsproces in het denken over LOB. Een dergelijk proces is niet van de ene op de andere dag te realiseren en vergt dus een lange adem.

De activiteiten worden uitgevoerd in een periode van drie jaar, van voorjaar 2009 tot voorjaar 2012. Deze zijn onder te verdelen in landelijke activiteiten waarbij de VO-raad de regie in handen neemt, en in opdracht van de VO-raad ontwikkelde activiteiten die door de scholen zelf worden opgepakt. Deze kunnen de scholen financieren uit de extra gelden uit de kwaliteitsagenda. Voor de activiteiten waarover de VO-raad de regie voert, wordt financiering bij OCW gevraagd.

De voorgestelde oplossingsrichtingen passen in de visie op LOB van het ministerie. OCW gaat uit van drie lijnen: Verankering, Communicatie en Kwaliteitsborg. De VO-raad voegt daar aan toe: Ontsluiting van kennis en een ketenbenadering. Vanuit haar stelselverantwoordelijkheid heeft OCW LOB opgepakt als een sectoroverstijgend beleidsthema. De VO-raad oordeelt dat de wenselijke, noodzakelijke verandering die langs onderstaande wegen zal worden ingezet, geen kans van slagen heeft zonder deze krachtige impuls vanuit OCW. Daarbij gaat het erom dat beide partijen in dezelfde richting blijven bewegen en dat LOB hoog op de agenda blijft staan.

In de gesprekken met het veld is veelvuldig de vraag behandeld of er maatregelen moeten worden genomen specifiek gericht op vmbo en op havo/vwo. De VO-raad stelt voor om een set algemene maatregelen te nemen waarbij tijdens de uitvoering zal worden besloten of er een verschillende aanpak voor vmbo en havo/vwo moet komen. Als dit bij een voorstel op voorhand al aan de orde is, wordt dat bij de beschrijving daarvan benoemd.

Het enthousiasme om mee te doen blijkt groot. Vanuit het veld zijn reeds tal van onderzoek, good practices, samenwerkingsverbanden etc aangedragen "voor in het stimuleringsplan". Deze initiatieven krijgen een plek in het project maar worden nog niet genoemd bij de oplossingsrichtingen. Dit geldt in grote lijnen ook voor de organisaties waarmee de VO-raad in het vervolgtraject gaat samenwerken.

De VO-raad stelt voor activiteiten in te zetten gericht op:

- 1) voorlichting en communicatie,
- 2) ontsluiting van de kennis over loopbaanleren,
- 3) borging kwaliteit,
- 4) professionalisering.

Het vijfde spoor doorsnijdt deze vier richtingen en is gericht op:

- 5) externe samenwerking / ketenbenadering. Bij de beschrijving van elke richting wordt benoemd hoe de ketenbenadering daar vanuit een rol speelt bij de andere richtingen.

Het gaat de VO-raad om een integrale benadering van de oplossingsrichtingen. De voorstellen dienen dan ook in samenhang te worden beschouwd.

4.2 Voorlichting en communicatie LOB en stimuleringsplan

Het belang van LOB wordt de komende maanden extra onder de aandacht van scholen gebracht. De boodschap is, dat investeren in goed LOB zichzelf terugverdient en dat het noodzakelijk is dat er een algemene kwaliteitsslag wordt gemaakt, omdat teveel jongeren verkeerd kiezen en/of uitvallen. Belangrijk is ook dat scholen die zich laten informeren direct handvatten meekrijgen om met LOB aan de slag te gaan.

Het stimuleringsplan zal onder de aandacht worden gebracht van de leden van de VO-raad. Dit gebeurt tijdens reguliere ledenbijeenkomsten en in bijeenkomsten van andere partners die betrokken zijn bij de uitwerking. Ook het vervolgonderwijs is een partner. Het belang van een doorlopende lijn LOB en een gezamenlijke kwaliteitsimpuls zal hier worden besproken. Daarnaast wordt een aantal informatiebijeenkomsten met ondersteuning van externe deskundigen ingepland, waarvoor scholen zich kunnen inschrijven.

Hoewel de nadruk op de eerste maanden ligt, voorzien we dat voorlichting en communicatie gedurende de hele projectperiode doorlopen. Aandacht vragen voor LOB en scholen en andere betrokkenen blijvend informeren is belangrijk voor het slagen van het veranderingsproces.

Doel is LOB onder de aandacht te brengen, het draagvlak voor het plan te vergroten, de voorgestelde maatregelen bekend te maken en de scholen te informeren over de wijze waarop zij deel kunnen nemen aan de activiteiten die voor de komende drie jaar staan gepland. Om dit te kunnen bereiken zal een aantrekkelijke vorm en opmaak van het stimuleringsplan worden gekozen.

Periode: gehele periode met zwaartepunt in de eerste maanden

Kosten landelijke regie VO-raad:

- Brochure
- Inschakelen experts bij bijeenkomsten (2009)
- inschakelen experts bij vervolgbijeenkomsten (2010-2011)
- Conferentie Studiekeuze 123²⁵

4.3 Ontsluiting kennis LOB en loopbaanleren

Kennisontsluiting is van groot belang om de visie verder te ontwikkelen en de theorie te verbinden aan de schoolpraktijk. De VO-raad stelt daarom voor een digitale portal te (laten) ontwikkelen waar de kennis en informatie over LOB samenkomen. Met een digitale portal bieden we een platform aan betrokkenen in de school, bedrijfsleven en vervolgonderwijs en loopbaanprofessionals. In praktische zin is de portal ook de plek waar iedereen met zijn vragen terecht kan.

Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk wordt aangesloten bij reeds bestaande initiatieven, zoals het landelijke Decanennet, Kennisnet, Studiekeuze123, SPV, Colo. Tevens is het belangrijk

²⁵ Studiekeuze123 heeft aangegeven haar landelijke conferentie geheel in het teken van LOB te zetten en heeft de VO-raad gevraagd partner te zijn voor deze conferentie.

zichtbaar te maken wat er al gebeurt, er zijn veel goede initiatieven die als vliegwiel kunnen dienen voor andere scholen en andere regio's. Dit geldt zowel voor concrete projecten als voor ontwikkelingsprocessen bij scholen die reeds structureel LOB-beleid kennen. Scholen die voorop lopen kunnen "in de etalage worden gezet".

In de uitwerking zal rekening worden gehouden met de verschillen tussen vmbo en havo/vwo. Beide richtingen hebben mogelijk behoefte aan een eigen ruimte binnen het digitale platform, bijvoorbeeld met een verzameling van *good practices*. Accentverschillen kunnen er ook zijn bij, bijvoorbeeld, de theorievorming rond loopbaanleren.

Belangrijk voor de continuïteit van een digitale omgeving is dat er mogelijkheden zijn voor fysieke ontmoeting: themabijeenkomsten, conferenties, netwerkbijeenkomsten, etc. De VO-raad wil dergelijke bijeenkomsten faciliteren. Zowel de digitale omgeving als de fysieke bijeenkomsten zullen specifiek gericht zijn op de ontmoeting tussen sectoren. Ook hier is het doel vooral gebruik te maken van reeds bestaande structuren.

Stappen:

- a) Opzetten van een digitaal platform loopbaanleren
 - i) Presentatie lopend en afgerond onderzoek
 - ii) Landelijk inzichtelijk maken welke professionals de school kan inschakelen.
 - iii) Platform voor good practices
- b) Landelijke conferentie

Periode: maart 2009 - voorjaar 2012

Kosten landelijke regie:

- Het opzetten, stimuleren en onderhouden van het digitale platform
- Netwerk- / themabijeenkomsten (zie 5)
- Organisatie landelijke conferentie voorjaar 2010, 2011

4.4 Borging kwaliteit LOB en evaluatie & monitoring

De VO-raad stelt voor te komen tot een landelijke standaard voor de kwaliteit van LOB. Hiertoe wordt een werkgroep van schoolleiders en decanen ingesteld. Tevens werkt deze groep aan een scan voor effectieve LOB / loopbaanleren. Gedurende het proces wordt nader onderzocht op welke wijze het geheel kan worden opgenomen binnen het project "Vensters voor Verantwoording" en/of onderdeel dient te worden van de kwaliteitskaart. Nader onderzocht wordt tevens of er verschillende trajecten voor vmbo enerzijds en havo/vwo anderzijds moeten komen.

Een belangrijke functie van de te ontwikkelen standaard is dat deze ook ingezet wordt t.b.v de evaluatie en monitoring van het stimuleringsplan. De ontwikkeling van de standaard dient daarom met hoge prioriteit in het plan te worden opgepakt. Ook hier wil de VO-raad aansluiten bij reeds lopende initiatieven. Voorlopige standaards die reeds ontwikkeld zijn (bijvoorbeeld nav praktijkgericht onderzoek naar LOB) worden verzameld en gebruikt.

Verder moet worden onderzocht of het instrument ook kan worden ingezet als 0-meting. Ook hier zal het wiel niet opnieuw worden uitgevonden als dat niet nodig is. Er is op dit moment veel onderzoek gaande en daar wil de VO-raad bij aansluiten. Een en ander zal samen met het project Vensters voor Verantwoording worden uitgevoerd. Indien nodig wordt externe onderzoekskundigheid ingehuurd.

Een belangrijk punt binnen de ketenbenadering is dat scholen het effect van verkeerde keuzes slechts indirect ervaren. Een eerste stap om de effecten van LOB te zien en de wederzijdse verantwoordelijkheid tussen vo en ho, vmbo en mbo voor goed LOB te benadrukken, is dat er terugkoppeling plaatsvindt van het studiesucces van de leerlingen in het vervolgonderwijs. Een goed voorbeeld daarvan is de doorstroomkaart mbo-hbo die door mbo-raad en hbo-raad gezamenlijk is ontwikkeld.

Stappen:

1. Ontwikkelen van een standaard voor de kwaliteitsborging van LOB
 - 1) Aanwezigheid visie, beleidsplan en evaluatie
 - 2) Maatregelen t.b.v. het draagvlak bij docenten, mentoren, management
 - 3) Mogelijkheden voor LOB binnen het programma
 - 4) Aanbod activiteiten
 - 5) Aanwezigheid dossiervorming / portfolio leerlingen
 - 6) Duidelijkheid taken en rollen
 - 7) Aandacht voor de didactiek van LOB (zie scan)
 - 8) Beschikbaarheid mensen en middelen
 - 9) Ketenbenadering
 - 10) Deskundigheidsbevordering / professionalisering
2. Uitwerken van een scan voor effectieve LOB op een dieper niveau dan de standaard
 - 1) Dialoog / reflectie op praktijkervaring
 - 2) Zelfmanagement leerling / vraaggericht
 - 3) Praktijkervaring
 - 4) Docent als coach
 - 5) POP of portfolio
 - 6) Gebruik van beïnvloedingskanalen
 - 7) Kennismaken en confrontatie met arbeidsmarkt
 - 8) Differentiatie / maatwerk
3. LOB opnemen als onderdeel van Vensters voor Verantwoording, en terugkoppeling van gegevens tussen ho/mbo en vo

Tijdspad maart 2009 - voorjaar 2012

Kosten landelijke regie:

- Algehele coördinatie VO-raad
- Bijeenkomsten werkgroep
- Inbreng project Vensters voor Verantwoording
- Inzetten externe onderzoeksdeskundigheid

4.5 Professionalisering

Om te komen tot integraal LOB is het van belang dat loopbaanleren breed onder de aandacht van docenten komt. Daarom wil de VO-raad de algehele deskundigheid op dit gebied bevorderen. Met aandacht voor de verschillende rollen en functies onder docenten, waaronder het mentorschap en decaanschap. Met onderscheid naar vmbo en havo/vwo en met extra aandacht voor een ketengerichte benadering van LOB.

De VO-raad stelt voor de professionalisering langs twee lijnen in te zetten:

- 1) Bevorderen dat docenten zich specifiek kunnen toeleggen op de ontwikkeling van loopbaanleren in school. Bevorderen van functie/taakdifferentiatie, bijvoorbeeld door seniordocenten in te zetten voor de beleidsontwikkeling van LOB of door het op te nemen in de R&O-cyclus. Gedacht in termen van de ketenbenadering past het ook verdere uitwisseling van docenten ho ↔ vo, duofuncties vo-ho en duale routes voor promovendi te stimuleren. Hierover zijn reeds voorstellen gedaan door het hoger onderwijs. Met name de uitwisseling tussen docenten is in regionale samenwerkingsverbanden al tot stand gebracht.
- 2) Deskundigheidsbevordering
De VO-raad stelt voor om in overleg met andere instanties te komen tot landelijke trainingen waarin loopbaanleren, visie- en beleidsontwikkeling worden uitgewerkt. Daarnaast vindt de VO-raad het belangrijk dat er trainingen zijn gericht op het werken met leerlingen aan loopbaanontwikkeling in de praktijk. Het aanbod zal onderdeel zijn van het informatiepunt (punt 1). Gestreefd wordt naar een landelijke dekking.

Onderdeel van de deskundigheidsbevordering is de organisatie van stimuleringsbijeenkomsten voor schoolleiders. Deze vinden gelijktijdig met of na de informatiebijeenkomsten (zie punt 1) plaats. De VO-raad zal hier externe deskundigen voor inhuren. De stimuleringsbijeenkomsten zijn trainingsachtig van opzet. Nadere uitwerking van de aard en doelstelling van deze bijeenkomsten volgt nog.

Nader onderzocht wordt wat de rol van de lerarenopleidingen kan zijn. Enerzijds als aanbieder van deskundigheidsbevordering en nascholingstrajecten, anderzijds met betrekking tot de plaats van LOB in de opleiding zelf.

Stappen:

- a) Stimuleringsbijeenkomsten voor schoolleiders
- b) Trainingen voor schoolleiders en decanen om een schoolbrede visie en beleidsplan te ontwikkelen voor LOB en loopbaanleren.
- c) Praktische training voor decanen en mentoren

Tijdspad: april 2009 – december 2011

Kosten landelijke regie:

- Ontwikkeling van de training
- Organisatie stimuleringsbijeenkomsten met externe deskundigen

4.6 Ketenbenadering

De VO-raad stelt voor de verdere ontwikkeling van regionale samenwerking tussen scholen, vervolgonderwijs en bedrijfsleven te stimuleren door het organiseren van bijeenkomsten waar deze drie partijen ervaringen en good practices kunnen uitwisselen (zie ook punt 2). De bijeenkomsten hebben het karakter van netwerkbijeenkomsten en/of hebben een voorlichtend karakter over de stand van zaken t.a.v de uitwerking van het stimuleringsplan. Verdieping van de thema's uit het stimuleringsplan kan aan de orde komen, deskundigen kunnen worden uitgenodigd. De bijeenkomsten kunnen specifiek gericht zijn op een van de ketens (bijvoorbeeld vmbo-mbo) en kunnen themagewijs worden ingevuld. Belangrijk is dat een goede afstemming plaatsvindt met de overige oplossingsrichtingen.

De VO-raad stelt voor om met MBO-raad, HBO-raad en VSNU verder te onderzoeken hoe de terugkoppeling van leerling/student-gegevens in termen van studiesucces, uitval en

switchgedrag kan verbeteren. Dit kan onderwerp zijn binnen Vensters voor Verantwoording (zie ook punt 3).

Stappen:

- a) Ontwikkelen scenario's voor regionale samenwerking en de uitwerking van de ketenbenadering voor LOB.
- b) Uitwisselen van *good practices* en het organiseren van themagerichte bijeenkomsten (netwerktafels) met vertegenwoordigers van
 - i. Vmbo-arbeidsmarkt-mbo
 - ii. Havo/vwo – hbo/wo
 - iii. Vmbo-havo/vwo (wat kunnen we van elkaar leren)

Mogelijke thema's:

- i. Borging kwaliteit
 - ii. Professionalisering
 - iii. Loopbaanleren
- c) Terugkoppeling student/leerling-gegevens

Tijdspad: 2010-2012

Kosten landelijke regie

- Organisatie van bijeenkomsten

5. Van stimuleringsplan naar project

Het stimuleringsplan omvat de voorgenomen activiteiten voor een periode van drie jaar. Op basis daarvan zal de VO-raad een projectplan uitwerken. In het projectplan wordt nader ingegaan op:

- de ontwikkeling van de activiteiten binnen de tijdsperiode,
- de afstemming tussen de activiteiten in de tijd,
- de partijen waarmee samengewerkt wordt,
- de structuur van het project (werkgroepen, klankbordgroepen etc),
- de monitoring en evaluatie,
- de inbedding van het project binnen de VO-raad,
- de kosten van het project.

Het projectplan is in mei 2009 gereed. In de periode tot mei worden de informatieactiviteiten met het veld voortgezet.

Een globale tijdsperiode is opgenomen in bijlage 2.

Bijlage 1

Geraadpleegde literatuur

- Adviesgroep VMBO september 2008, Vensters op de toekomst van het vmbo. Eindadvies.
- R. van Asselt, november 2007 Doorstroom in het onderwijs en de betekenis van een goede aansluiting. Een praktijktheoretische benadering. Kenniskring lectoraat Instroommanagement en aansluiting.
- E. van der Boom, R van der Aa, G.de Bruin, december 2008.. Goed voorbeeld doet goed volgen. Onderzoek naar goede praktijkvoorbeelden van LOB. Ecorys Nederland bv iov het Ministerie van OCW, directie VSV.
- Commissie Boekhoud, maart 2001. Doorstroomagenda beroepsonderwijs. Advies commissie Boekhoud.
- Dr. M. Kuijpers, Loopbaanontwikkeling: leeromgeving en begeleiding cruciaal, in : handboek Effectief Opleiden 46 / 259 mei 2008 11.7 -10.01.
- Dr. M. Kuijpers & dr. F. Meijers (2008). Loopbaanleren en –begeleiden in het HBO. Onderzoeksrapport. Lectoraat Pedagogiek van de Beroepsvorming De Haagse Hogeschool.
- Meijers, M. Kuijpers & J. Bakker, Februari 2006. Over leerloopbanen en loopbaanleren. Loopbaancompetenties in het (v)mbo.
- OCW. Onderwijs met ambitie, Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs 2008-2011.
- Onderwijsraad, november 2007. Doorstroom en talentontwikkeling. Onderwijs voor 12-18 jarigen. Verkenning.
- Onderwijsraad, januari 2008. Een succesvolle start in het hoger onderwijs. Advies.
- A. Oomen, December 2007. Onderwijsuitval en talentontwikkeling met LOB in de havo en vwo. Rapportage APS-dk 4655.720. Tegengaan schooluitval: terugdringen voortijdig school verlaten.
- Annemarie Oomen en Mannus Goris, oktober 2004. LOB in het vo. APS.
- Annemarie Oomen. Kwaliteitszorg LOB in het VO, november 2005. APS.
- PAO. Platform Arbeidsmarkt en Onderwijs Amsterdam. Weten wat je wilt. Een onderzoek naar beroepsoriëntatie op Amsterdamse vmbo-scholen. April 2008
- R.W. Petit februari 2009. LOB: een oriëntatie in ontwikkeling, Een onderzoek naar activiteiten op het gebied van loopbaanoriëntatie en –begeleiding op het vmbo en mbo
- Masterscriptie Onderwijskunde.
- Regina Petit & Marga Tubbing, juli 2008. Succesfactoren in loopbaanoriëntatie en –begeleiding op het vmbo en mbo. Nulmeting in opdracht van Platform Midden Nederland. C. van de Graaf & Partners Opleidingsconcepten.

- RWI oktober 2007. Studie- en beroepskeuzeoriëntatie op het vmbo en het mbo. Impulsen voor het implementeren van een effectieve loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB).
- RWI maart 2008. "Studie- en beroepskeuze bij de overgang van vmbo naar mbo. Analysis op basis van de VO-monitor.
- RWI maart 2008 L. Gorghans, J. Coenen, T. Huijgen, I. Sieben. Voorlichting en begeleiding bij de studie- en beroepskeuze en de rol van arbeidsmarktinformatie. Onderzoek uitgevoerd door Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit Maastricht in opdracht van de RWI.
- RWI maart 2008. 'Voor de keuze. Voorstellen voor een betere studie- en beroepskeuzebegeleiding.
- SCP "Gestruikeld voor de start". De school verlaten zonder startkwalificatie. Den Haag 2008.
- R. Stufkens, april 2008. Het ABC van de loopbaan. Ambitieuw Bouwen aan Competenties. CINOP.
- VO-raad mei 2008, Koersen op kwaliteit, sectoragenda VO-raad.

Geraadpleegde websites

www.studiekeuze123.nl
www.platformsvmbo.nl/
www.roc.nl
www.stagemarkt.nl
www.kwalificatiesmbo.nl
www.kominhetleerbedrijf.nl
www.platformwon.nl
www.lica.nl
www.dedecaan.net

Geraadpleegde instanties en aanwezigen expertbijeenkomsten

- Actis Advies: Leonie Blom
- AOC: Karen Laarveld
- APS: Annemarie Oomen
- Burg. Harmasmaschool: J.J. Sangers
- Cinop: Karen Oostvogel, Hans de Wit, Wil Bom
- CNA: Henk van Emmerik
- Colo: Will Seignette, Tamara Schellings
- CSG Veendendaal: J.G. Wielink, G.H Witteveen
- C. van de Graaf en partners: Regina Petit, Marga Tubbing
- De Geldergroep: Bert Wanders, Tonny van Raaij- van Woensel
- DMO afdeling onderwijs Amsterdam Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling Nabila Aoulad Taher en Marcel Linthorst
- Edg: J.J. Boekel, W.M. Heijnen
- Gerrit Rietveld College: Caroline Hoogslag

- Gomaruscollege: P.H. Holsappel
- Het Rijnlandslyceum: W.E van der Sar
- Het Schoonhovens College: H. Wit
- HvA: Linda Busman
- Ivlos: Annemiek Jonker
- Landelijk Aansluitingsplatform Lica: Saxion Marian Kienhuis, Hogeschool Inholland Rotterdam A. van de Ree, Fontys Hogescholen I.L.Jurgens en E.H. Ruijs
- Landelijk Aansluitingsplatform vwo-wo: Universiteit Leiden Jacqueline Hoornweg, TUD Barbara Marx, UvA Regien Bloch en Ellen ten Broeke
- Lifelab: Johan Allers, Ronald Hanssens
- Malmberg: Coos Salomons, Carel van Nahuys, Lian van der Wiel
- MBO-raad: Ingeborg Riedijk
- NVS/NVL: Roel van Asselt, Pim Schippers, Teus Beijer
- OCW: Ingrid van Erp, Mark Glimmerveen
- Pallas Athene College: J.P. Zijlstra
- Pat Onderwijsinnovatie: M.J.P.J. van de Mortel
- PAO: Amsterdam. Vera van de Bos
- Platform Technologie: Ben Stoelinga
- Purmerendse Scholengemeenschap: M. Segers
- Regionaal Aansluitingsplatform Arnhem-Nijmegen (vo-ho):HAN Frank Verhoeven
- Regionaal Aansluitingsplatform Friesland: Geja Kinds, Jelle Nauta
- Roc.nl: Chantal Hilberink
- RWI: Mechelien van der Aalst, Henk-Jan Jansen
- SLO: Viola van Lanschot-Hubrecht
- SPV: Jacqueline Kerkhoffs, Jaap de Kruijff
- Studiekeuze 123, Ellen van Hattem, Hans van Driel, Thora Arnadottir
- SWV VO / SVO Zuidoost Drenthe: Riekus Ensing
- Udens College: Hein Kremers
- Zuyderwind onderwijsontwikkeling: C. van den Corput

Klankbordgroep VO-raad

- Caroline Hoogslag, Gerrit Rietveld College Utrecht
- Els Zaalberg, Reitdiep College Groningen
- Guido Beckers, Het Kwadrant Weert
- Jan Hink, Zernike College Groningen
- Piet Hieltjes Montessori College Nijmegen
- Lennert de Pater, Chr. College Groevenbeek Ermelo
- Mariet van de Ven, Kadinsky College Nijmegen
- Hein Kremers, Udens College
- Harry Klein Koerkamp, Liemers College Zevenaar

Beleidsadviseurs VO-raad

Annemiek Staarman, Peter Lucas, Suzanne Verstraelen

Bijlage 2

Tijdsperiode

